

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *W. G. Wilhelmsson*
 Härad: *S. Asbo* Adress: *Kvidlinge*
 Socken: *Kvidlinge* Berättat av:
 Uppteckningsår: *1946* Född år *1868* *Brunnby, Malmöhus län.*

Skåneland och livet på färdvägar. s. 1-7
Skånesressor s. 8-13
Kung Oskars II:s födelse. s. 14-15
*Fragment av inskrifter på begravnings-
 vapen i Kvidlinge gamla kyrka. s. 15.*

Ulma 11

Handel och lifvat på färdvägar.

Sälja har dialekten som gammalt uttryck. Den som låg högt
 pris för sina varor, kallades ofta för en "dyrendal" och äfven för
 "krämare", hvilket senare namn alltid betydde något mindre vär-
 digt, i ena eller andra afseendet. Sälja för "godt köp", vara billig.
 "Lumfa" eller "kvadda väck". Betala eller "göra rätt för se" äro gäng-
 se uttryck. "Lutning" förekom mest vid köp af öl, brännvin och dylikt.
 Till frä köpet uttrycktes mest med "le på handeln" och förekom
 mest, för i tiden, i fasta butiker och i någon mån hos gärdfari-
 handlande. Man "fala på" att köpa den eller den hästen eller kon.
 Ogärden köpsbilling måste "krävas" liksom man var "kvitt". "Lika köp" draks
 huvudsakligen vid handel om kreatur och det tyckes säljaren att
 betä den samma, och på marknader måste ofta inbjudas en del
 länstadeskomna "mäglare" vid affären. Vid sådana affärer förekom
 alltid handslag - "sto i hända", äfvenså vid färdighetshandel men
 sällan vid köp i allmän butik eller vid vanlig småhandel.
 Uttryck för skuld var i äldre tiden "gäll" (gäld) och i stället

för borgen, sade man "gå i go för". Återgång af köpe kallades "opp-
rev". Byla har fornen "lyta". Af mängden, dock ej alla, ansågs det
ej för en skam att lura hvarandra vid affärer, man sade: "Den
som ej ser oppa med öonen, får se oppa må frongen". "Lurande-
ja" användes för smuggla; detta ansågs ej för skam, af de fler-
la, endast om då någon räskade fast. En för brukligt säu
att byla var att "ly" eller "byla oberedu", brukades mest af små
pojkar och med småsaker. "Ly" är nog släkt med engelska "hide".
I äldre tider hade vår socken ej någon butik af betydelse
små försök gjordes men dessa blevo ej långlivade. De flesta
innesvävarna voro bönder och dessa gjorde sina nödvändiga
uppköps vid sina resor till Helsingborg, som var staden.
Ängelholmen som låg närmare var bara Ängelholm. Afslutnings-
vis för landtbrukets produkter var H. och där gjordes äfven
uppköpen. Mycket köptes äfven i grannsocknen H. Lönnarstöp
der en större affär fanns och så i Elby (Klippan) samt på ärets
stora högtid Elby marknad. På 1880-talet köjade en "knatti"
en fast affär af större mått, denna existerar ännu i förstorad form.

Flera ha kommit till sedan deref en kooperativ. Först bodde-
gent kallades "bohällare", ej bokhällare utan "bo" = bod. Manufaktur-
er kallades i allmänhet för "köpstäd" och lyxvaror "köpstäd" =
köpstadsaktigt. Gärdfärihandlande ha väl förekommit sedan ur-
minnes. Innom värsöken fannas ett fåtal personer som dref-
vo sådant handel dels med egna alster och dels med smäskram.
Handelsmän från andra orter besökte äfven våra trakter. Så ka-
de vi "knattarna", här kallade "värsjättar", väfskedhandlarna
här kallade "väfskedgubbarna" om de så ej vore 20 år. och så rätt
många judar med sina långa lådor, senare knyten. Den handels-
säck som de flesta begagnade var en s. k. "lörpås", en säck
med sin öppning på midten, kramlådan stoppades i ena ändan
och den skulle ligga på ryggen, lyger och armar i andra ändan
som vid vandring låg på bröstet. Knattarna färdades vidt om-
kring på sina vandringar, liksom väfskedshandlarna, judarnas
och socknens handelsmän voro mera lokalt betrodde. Många
kvinnor från Nord-Sjimes skogsstrakter gingo omkring och sål-
de "lörklä" och "förtäl" = hufvuddukar och förkläden m. m.

Marknad. Ortens marknad hölls i Juni månad i Åby, numera Klippan. Den varade den sista tiden endast en dag men den var i stället, näst Julafton, för ung och gammal, ärens största och märkligaste dag. Till den skulle alla som ej befro hindrade af den biträna nödvändiga böten. Till denna kommo handlanden af alla slag. Här mötte skogsbygdens och Rönneådalens befolkning, kommersade och bytte med hvarandra, köpte sina fönödenheter af handlandena, som kommit dit från när och fjärran. Här "stodde" slättens drängar och frigor utaf det lifliga och raska skogsfolket, ja det var nog mängen Stina som kväffade sin Per, liksom på Kämnåmo. De arter som från vär sockna tillfördes voro: Lerkärl, kardor och bäckraker samt naturligtvis nötkreatur och hästar. Bänderna köpte, rispör, linskäp, lin, rep af hampa, lindbast eller svinnå = svinnhår. Ja allt hvad meniskan från den tiden behöfdes köptes der: "legepöck" till "glöttara", något grannt till mor. Jag har en stor bibel som enligt inskrift är köpt af min farfar på Åby marknad år 1831, det är han gifte sig. Priset var 8 riksdaler.

Hid kyrkan drefs aldrig handel, mer än en enda dag på året och det var då året konfirmation hölls. Denna dag var så godt som all socknens folk samlad vid kyrkan och då tillåts några stycken "kagekärningar" utom kyrkogårdsmuren, sälja kvävsbröd och andra småbröd.

Körslor utfördes af bönderna för det egna behöfet, en del, ofkast de ekonomiskt svagaste, utförde körslor, för andra, som biförlyensl. Körslor foga i riksspråket, blir nog desamma som vår dialekts "äcka", man gjorde t. ex "äckor" för prästen - "prästa-äckor", ofkast ofter "brännre" = ved. Många köide "äckor" för "prottemagare" = krukmakare. Dessa krukmakarna ha alltid och sedan utminnes varit många här på orten, på grund af tillgången af lämplig lera. Lera altes afstån de rundt om i Skåne på marknader och för ofrigt lite kvarstens. För järnvägarnas tillkomst var det of vanligt att bönder "gjorde äckor" till "Lång" (Lund), Malmö, Sjöbo, m fl. platser. Det berättas om en bonde i vår by, som vintern 1868-69 "kjörde" "prottemagare äckor" hela vintern för att tjena ihop till inköp af 4 tunnor träg, som han var

skyldig att lemna till en familj, som hade undantag från haas lilla jordbruk. 1868 var ett af de värsta missväxtåren i senare tid. Såväl bonden som haas "ög" furo mycket itta under färderna och på våren dog mannen af lunginflammation. Vid åker och körsbär i allmänhet medföde man foder, dels s. k. "loronister" och dels en "hökass" tillverkad af lindbast-snören, värtformig och med så stora maskor att hästarna kunde äta genom dem utan att skada "kassen". Skinnpelsar af fästskinn och träskostöflar brukades allmänt och för skjutskarlarna på vintern voro de ovärderliga. Kaststämman funnos lite kvarstans, mest krogar och gästgivarregårdar. Krogerna hade ofta sina speciella namn, som voro af skjutskarlarna väl kända och ofta omtalade. Lädena voro t. ex: "Lasakrued", "Bialt kru", "Ky kru", "Poggekrued" i närheten af Lund m. fl. En särskild sorts handelsfärder voro under det stora sildfiskets dagar "silda-äckbarna". Bänderna köide, ofta flera i sällskap in till Hulten och köpte hela vagnarlastar sild, som de dels använde för eget behof och dels sålde i fringliggande orter. Ibland kunde de få ligga afver i hela veckor, då dåligt väder inträffade.

"Trättara": Långare förekommo i min barndom ganska mycket på vägarne. Flit till orten kommo de bl. a. för att köpa lerkärl, som de handlade med, eller rättare hade som skytt eller förvärdning för sitt kringflackande. Figgare funnos många inn på 80-talet dels hemma boende i den del af socknen, som ligger på Löderåsen och dels från aflägsna orter. Dessa senare hade dock ibland ett slags yrke, de voro t. ex. "röttefättemagare", eller "sin-kare" d. v. s. de lagade sönderslagna kärl af lea eller gråslin. En särskild art af höjenskap bedrefs af positivspelare men afven af andra, nämligen försäljningen af visor och skillingtryck. Visorna voro mycket varierande till sitt innehåll. Så kunde "visans" fyra sidor uppräga den gamle: "Låt tvisker i den stilla dalen" jämte "det senaste gräsliga mordet", något af det sista saknades aldrig. "Historiebögerne" (skillingtr.) handlade om "Lundkvattus" "Karus och Moderis", "den nyaste drömboken" m. m. Dessa böcker och visor köptes och lärter repr. sjunges mycket i min barndom och länge sen och försäljarna gjorde sig säkert en god tjänst.

M. 10123 : 8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Mina första stadsresor.

Vår närmaste stad var Engelholm, men när man här talade om "sten" menade man ej denna, då menade man Helsingborg, änskönt denna låg dubbelt så långt borta från vår by, som den förra. Ängelholm var också den tiden, vid min första resa dit på 70:talet mycket obetydlig. Den bestod, så godt som af blott en enda smal gata, med små låga hus. Helsingborg däremot var, trots sin obetydlighet mot nu, något ganska storartat för den tidens folk. Der funnos rätt så ansenliga byggnader vid de rätt många gatorna. Der låg Kärnan så inponeradne på sin höjd. Der var den nublifna hamnen - endast en liten del af den nuvarande och derutöver det glittrande sundet, tvärs öfver detta såg man Danmark med det stolta Kronoborg, hvars kanoner vid sydlig vind hördes ända hem till Sänna; man sade då att man "skod på sjön" och det betydde regn. Det som dock mest intreserade allmogen alla de butiker och affärer som der funnos.

Min första stadsresa blef dock resan till "Largögastan", Engelholm. Wi brukade varje år köra in till Stubbarp i Kullen för att hälsa på släktingar. Min mor var född der, så äfven jag. Wi togo då någon gång vägen öfver Engelholm.

M. 10123:9.

Detta var fallet då jag var omkring 4 å 5 år. Af resan minns jag ej något endast ett svagt minne av den långa gatan med sina hus. Något som dock etsats sig in i mitt minne var att då jag fick ett behof att besöka ett afträde, tog mor mig in på engård, der hon letade opp ett sådant. Just som hon skulle sätta mig på "sitsen" rusade fram ett par stora svin, der under ifrån, beredda att taga hvad som föll. Jag minns hur jag gav opp ett förtvifladt gallskräk och spjernade emot med all den kraft jag förmådde. Mor hade all möda att med våld placera mig och omsider lugnade jag mig, när jag ej längre såg de stora hemska svinhuvudena. Jag har kanske aldrig i mitt långa lif varit så rädd som då. Ja detta var ju ett svinaktigt minne. Det brukades på den tiden att svinen delvis födde sig från afträdena. Det var länge vanligt i vår by, men förekom ej i mitthem och detta förklarar hvarför jag blef så rädd.

Min nästa stadsresa var till Helsingborg. Bönderna brukade på den tiden här är frågan om 1879, köra till Helsingborg med den spannmål de kunde afyttra. Då man på vintern tröskat med "pleiel" (slaga) så stor "kastning" att man hade lass gaf man sig iväg på natten för att vara i "stan" på morgonen. Säden såldes till spannmålsgrösören af hvilka konsul Olson var den störste, men många andra funnos större som mindre. Det som mest försåldes var hafre, som exporterades till England. Egentligen hade böndernas stadsresor, på vår

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

M. 10129:10

ort slutat då min resa företogs. Helsingborg-Heseholms järnväg var byggd och igång. I Kvidinge hade uppstått flera affärer för uppköp af spannmål, Karl Persson, Askelund och Janne Persson och bönderna hade i allmänhet börjat sälja dit för att slippa de tröttsama stadsresorna. Far hade hört sig för i Kvidinge men fått för sig att han skulle få mera betaldt i stan. Så blef stadsresa beslutad. Vi hade då i mitt hem en ung piga, som var uppfostrad i Källstorps barnhem, nära Helsingborg. Hon kände stan utan och innan och hade berättat för mig om allt det härliga som der fans att se. Jag närde en öfvermåttan längtan att en gång få komma till detta paradys. När nu far skulle köra dit, så var min längtan så stor, att jag tog risken att fråga min stränge och buttre far om lof att följa med. Du kan inte komma opp så tidigt och så fryser du fördervad blef första svaret, men mor hjälpte mig och omsider gaf far med sig och jag kände mig i sjunde himmelen. Jag kan ej minnas det var någon svarighet att få mig att vakna. Förmodligen sov jag endast med ena ögat eller inte alls på grund av min stora förväntan på det härliga som jag stod inför. Så kl 2 på natten skedde affärden. Det någon gång i november eller i början af december. Lasset. c;a 7 tunnor sexradigt korn, var höljt af nöthårs-hästattäcken. Fars hästar vor gamla så resan gick i skridt hela tiden. Då vi kört c:a $\frac{1}{2}$ fjärdingsväg började det regna duktigt och det

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—

3

M. 10123:11.

höll på mer och mindre intensift ända tills den 3 mil långa resan slutat. Jag fick ett hästtäckke öfver mig och kan ej minnas att jag var alls ledsen, utan hägrade för min syn och trots allt var jag på väg dit. Ett par gånger då regnet saktat af fick jag springa före skjutsen för att värma mig. Jag hade ögonen med mig ty en gång hittade jag på vägen en "horsasnart" (piska med tagelsnärt), andra gången en "hammel" (svängel) hvilken vi sedan hade i många år. Allting har ju ett slut, så äfven denna resa, omsider kunde vi i den gryende dagen se stättarna, och så godt som med samma slutade regnet. Då vi passerade detta förstadssamhälle kom en man fram och hejdade skjutsen undrande hvad vi hade till lass och när han hörde det var korn, sade han sig vara köpare, han var nämligen mäl-tare. Far blef då bjuden ett pris som understeg det han kunde få i Kvidinge. Nu blef det en stunds köpslagan med mycket prutande från båda sidor. Till slut fick far det pris för partiet som han kunde fått hemma. Så skulle lasset vägas och aflastas och jag tyckte det tog en evinnerlig tid, ty detta var ju ej utan och här var ej alls grannt. Ändtligen var allt färdigt, far hade fått sina pengar och det bar iväg till stan. Far sade vid affärden vid Slättarna. "Nu kör jag aldrig till stan med "sällass" i min tid," och det hände heller aldrig mera. Vi styrde nu kosan ner till stan och ändtligen fick jag se det underbara som jag så mycket längtat efter. Vid sina

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

~~4~~

M. 10123:12

stadsresor togo vanligtvis bönderna in på någon gård i stan tillhörande någon affärsman; dessa gårdar hade alltid hållstall där hästarna kunde sättas in. Hvad den gård hette der far brukade "hålla" och dit vi nu körde, har jag glömt. Hävd jag minns och minns mycket väl är, att uppe under taket till innkörskorsporten från gatan, var fastsatt en sköldpaddsköld med ryggen nedåt den var vill jag minnas stor som en ordinär tvättbalja. Denna sköldpadda intreserade mig mycket, jag hade ju läst om sådana. Sedan hästarna stallats in gällde det att titta på stan. Far hade en hel del ärende att uträtta, vid sådana färder brukade man köpa hem lite diverse som behöfdes i hemmet, såsom kaffe, socker och andra specerier, kanske något i manufakturväg, besökte apoteket om så behöfdes, om inte annt så rigabalsam och lite aloé. Det hände också att man köpte fisk av "Råbolöserna" på torget, bakom gamla rådhuset. Der i närheten såg jag också något som fäste sig i mitt minne, det var en prinshusar som postade vid nedre södra hörnet af torget, intill nuvarande järnvägsgatan. Der var högvakten belägen och platsen och kvarteret bär ju ännu namnet högvakten. Denne bälde krigare var det vackraste jag någonsin sett. En svajande plym, dragen sabel i hand, en postväska i en så lång rem att den slog honom på hälarna, då han med stolta och spänstiga steg gick fram och tillbaka. Jag hade till hvarje sommar till "lergöga-skvadronen" rida till eller från Bonnarp och följt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

M. 10123:13.

den lång väg med förtjusning, men denne här i Helsingborg fördunklade dem aldeles, de voro ju klädda i släpmandering men denne det var ju nästan som en gud. Hvad jag i övrigt såg i stan har jag icke mycket minne af. Det var för mig då som när jag senare besökte en större utställning, jag såg allt, men såg ingenting. Det var i allafall en härlig dag, en bemärkelsedag som jag aldrig glömmet, men den tog också ett slut och bortåt eftermiddagen gick färden mot hemmet. Vi hade under dagen ätit våra "smörmeda" och druckit kaffe och far hade köpt mig en strut karameller. Hur hemfärden gick har jag inget minne af, jag minns bara att det ej regnade och ej regnat sedan vi kommo till stan. Ej håller minns jag något om hemkomsten, jag var väl helt förbi av trötthet, dock tror jag ej att jag sov under hemfärden. Men dagen efter och lång tid efteråt genomgingo pigan Ingrid och jag staden och stadsresan och alla detaljer gång på gång. Jag har sedan besökt många städer : Stockholm, Göteborg, Köpenhamn, Stettin, Lübeck, Hull m fl. och alltid varit intreserad af hvad som varit att se, men denna min första Helsingborgsresa står dock som nummer ett af alla, ingen har jag glädd mig så för både före och efteråt.

Barkelongen den 4 jan 1944
W E Wilhelmsson

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—

6

M. 10123:14

När Konung Oskar II föddes.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kungörelse att uppläsas i alla rikets kyrkor.

Tacksägelse och bön vid Hennes Kongl. Höghet Kron-Prinsessons lyckliga nedkomst med en Arf-Furste.

Cum Gratia & Privilegio S:a R:æ Maj. lis Stockholm
Tryckt i Kongl Tryckeriet 1829.

Med glada och tacksama hjertan hembära vi Dig våra lofoffer, O Herre! Du har hört Din Församlings bön, milde Fader Genom vår älskade Kron-Prinsessos lyckliga förlossning med en Arf-Furste, har Du skänkt oss en förnyad gåfva till Konungahuset och Fäderneslandets gemensamma hugnad. Lofvadt vare Ditt heliga Namn, all glädjes och Lycksalighets gifvare. Ware Din milda hand öfver oss utsträckt till fortfarande omvårdnad och beskydd! Styrk vår älskade Kron-Prinsessas krafter, att vi snart åter med glädje må tacka dig för hennes fullkomliga återställande. Tag det dyra Furstebarnet i ditt milda hägn, att det må uppväxa till ett nytt stöd för Nordens Konunga-Thron, till befästade af de förenade Brödrafolkens trygghet och hopp, och till ett beständigt föremål för deras kärlek och förböner.

Af dig evig Förbarmare kommer all hjälp som på jorden sker. I Dina Fadershänder innesluta vi vår älskade Konung och hela Hans Hus, Hans Regering och allt Hans Folk och Land.

M. 10123:15. När Konung Oskar II föddes. Forts.

Låt Dig tackas våra Hjertans lof. Hör våra böner, för Jesu
. Christi skull! Ammen !

Fragment af en inskrifter på begrafningsvapen i Kvidinge
gamla Kyrka.

Hans Kongl. Maj: Vår Allernådigaste Konung och Herres Tro
Man och Öfverste Lieutnant - Kongl. Skånska Cavalleri-Hög-
värdige Generalmaior och Öfverste Han - eh Ridderhjelm's Comand
_____ Wälborne Gyllenpamp är född i Wester Gotland
Anno 1623 d. 25 novemb. och i Herranom afsomnader Anno 1700
D. 1 Februari.

Högvälborne _____ Baron Gustaf _____ under Hans
Konglige Mays: Tyska Lifregemente.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2